

ספר הזהר על משלי

מהתנא האלקי

רבי שמעון בן יוחאי זיע"א

והוא ליקוט דברי הזהר הקדוש תיקוני זהר וזהר חדש
על כל פסוקי משלי המובאים בזהר הק'

עם פירוש הנפלא

"הסולם"

שמבאר ומתרגם כל דברי הזהר במלואם, החל מענינים הפשוטים עד המקומות הסתומים ביותר, ואינו מניח אף מלה אחת בלי פירוש, ומלבד אותם המקומות שבספר הזהר, העוסקים בחכמת הקבלה, הרי הוא ביאור שוה לכל נפש.

מבני תלמידי

מבני תלמידי

מהאדמו"ר המקובל רבי יהודה לייב אשלג זצוקללה"ה

מחבר הספרים המפורסמים "פנים מסבירות" ו"פנים מאירות" על עץ חיים מהאריז"ל, "תלמוד עשר ספירות" ט"ז חלקים, "בית שער לכונות" וספר "האילן הקדוש" ו"פירוש הסולם" על הזהר הק' כ"א חלקים.

וְיוֹסֵף עָלָיו

מראה מקומות:

בכל קטע של הזהר, צויין מקום שבדפוס.

ובפירוש הסולם צויין מקום המקורי, פרשה - וסעיף.

מפתח הכותרות:

מכל הכותרות בפירוש הסולם עפ"י נושאים לפי סדר א"ב.

כותרות המאמרים:

מתמצית המאמר לכל סעיף מפירוש הסולם. שהם מקור למנהגים ודברי חסידות ומוסר עפ"י הסוד.

חלק א'

פרקים א'-יד'

נלקט ונאסף בעזרת החונן לאדם דעת ע"י נכד המחבר

יחזקאל יוסף הלוי אשלג

בן האדמו"ר המקובל רבי שלמה בנימין הלוי זצוקללה"ה

ונכד ל"בעל הסולם" האדמו"ר מוהרי"ל אשלג זצוקללה"ה

מחבר ספר "זהר על מועדים" - עם פירוש ה"סולם", ספר "מסורת הזהר",

ספר זהר על "תהלים" עם פירוש ה"סולם" וספר זהר על "שיר השירים" עם פירוש ה"סולם"

בני ברק - ה'תשס"ט לפ"ק

בנשיאות

כ"ק האדמו"ר רבי יחזקאל יוסף הלוי אשלג שליט"א

רחוב אבן-עזרא 5 בני-ברק 51309 ת.ד. 1440

טל: 03-6191803

פקס: 03-5798277

כל הזכויות שמורות

שגיאות מי יבין

בהוצאה זו מושקעת יגיעה גדולה וממון רב שיהיה הספר נקי מכל טעות ושגיאה. אבל ידוע "שכשם שאי אפשר לבר בלי תבן אי אפשר לספר בלי שגיאות". ע"כ בקשתינו מכל הלומדים והמעיינים שאם ימצאו טעות או שגיאה יועילו להודיענו בכתובת או בטלפון הנ"ל.

יו"ל כסלו ה'תשס"ט

PRINTED IN ISRAEL

בס"ד

ישמחו התלמידים ויגילו הלומדים על אשר זכינו להוציא לאור את ספר הזהר הק' עם פירוש ה"סולם" על "משלי" מהאדמו"ר המקובל מוהרי"ל אשלג זצוקללה"ה, כתוב בספר מלכים (פרק ג' ג-טו): (ג) ויאהב שלמה את יהוה ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר. (ד) וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא. (ה) בגבעון נראה יהוה אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך. (ו) ויאמר שלמה... (ז) ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפט את עמך הכבוד הזה. (ח) וייטב הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את הדבר הזה. (יא) ויאמר אלהים אליו יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עושר ולא שאלת נפש אויביך ושאלת לך הבין לשמוע משפט. (יב) הנה עשיתי כדבריך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך. (יג) וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיך. (יד) ואם תלך בדרכי לשמור חוקי ומצותי כאשר הלך דויד אביך והארכתני את ימיך. (טו) ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית אדני ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו.

בגבעון שלמה היה בן י"ב שנה, והמדרש (מדרש משלי פרשה א) מתאר איך שלמה המלך קנה את החכמה כשהיה בגבעון, וז"ל: ר' תנחום בר חנילאי פתח ואמר (איוב כח:יב) והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה. והחכמה מאין תמצא, זה שלמה שישב בתענית ארבעים יום כדי שיתן לו המקום רוח חכמה ובינה והיה משוטט ומבקש אחריה. א"ל הקב"ה (מלכים א ג:ה) שאל מה אתן לך. אמר לפניו רבש"ע איני שואל ממך לא כסף ולא זהב אלא חכמה בלבד, שנאמר (מלכים א ג:ט) ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך וגו'. השיבו הקב"ה וא"ל הואיל ולא שאלת לא כסף ולא זהב, החכמה והמדע נתונה לך במתנה עכ"ל.

והנה בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקכט) נמצא שהתענית של שלמה היתה בכונה גדולה, וז"ל הילק"ש: משלי מ"ם גדולה מלמד שהתענה מ' יום שתנתן לו חכמת התורה כמשה דכתיב (שמות לד:כח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה עכ"ל. ולכן כמו שנתן ה' תורה למשה במתנה, כן נתן ה' תורה לשלמה במתנה.

וכן ממשיך המדרש (שה"ש רבה א:ט) לספר איך ה' נתן חכמת התורה לשלמה, וז"ל: (מלכים א ג:ה) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך. אמר שלמה אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי אלא הרי אני

שואל את החכמה והכל בכלל, הה"ד (מלכים א ג:ה) ונתת לעבדך לב שומע. אמר לו הקב"ה שלמה חכמה שאלת לך ולא שאלת עושר ונכסים ונפש אויביך חייך החכמה והמדע נתון לך ועי"כ עושר ונכסים אתן לך. (מלכים א ג:טו) מיד ויקץ שלמה והנה חלום, א"ר יצחק חלום היה עומד על כנו, חמור נוהק והוא יודע מה נוהק, צפור מצוצי והוא היה יודע מה מצוצי. מיד ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו. א"ר אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה. א"ר יודן ללמדך שכל מי שמלמד תורה ברבים זוכה ששורה עליו רוח"ק שכך עשה שלמה שלמד ושרתה עליו רוח"ק ואמר ג' ספרים משלי וקהלת ושיר השירים עכ"ל.

והתפארת ציון מפרש דברי ר' יצחק על הפסוק "ויקץ שלמה והנה חלום", וז"ל: דכונת הכתוב שגם אחרי שהקיץ היה אז גם כן החלום דכמו שהיה נדמה לו בחלום שהקב"ה נתן לו חכמה ומדע כן היה אחרי שהקיץ משנתו... שהתבונן על מה שהחמור נוהק ועל מה שהצפור מצוצי וכן על כל הבעלי חיים.

גמרה של תורה

וממשיך התפארת ציון לפרש מהו ענין "ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית אדני", וז"ל: שעמד לפני ארון ברית ה' להתיר כל הספיקות שהיו להסנהדרין בהלכות, דגדול הסנהדרין שעל ידו יצא המשפט לכל דבר נקרא בשם עומד לפני ה'... וע"ז אמר ויעמוד לפני ארון ברית ה' שהשפיע אז החכמה על הסנהדרין להתיר להם כל הספיקות שהיו להם בההלכות וע"ז עשה אח"כ משתה לכל עבדיו שע"י שהתיר להם כל הספיקות עי"כ גמרו אז את התורה כפי ערך שכלם שהיה להם וע"ז אמר ר' אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה.

ובענין הספיקות שהיו לסנהדרין, כתוב בתמורה טז. וז"ל: אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל א"ל (דברים ל:יב) לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל אמר להם (ויקרא כז:לד) אלה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא: אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאל אמר ליה (דברים ל:יב) לא בשמים היא. א"ל לאלעזר שאל אמר להם (ויקרא כז:לד) אלה המצות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר רבי יהודה אמר רב בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך אמר לו רבי כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר לא כך כתבת בי (שמות לג:יא) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע

מאות ספיקות ועמדו כל ישראל להרגו אמר לו הקב"ה לומר לך אי אפשר שנאמר (יהושע א:א) ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' וגו'. וממשיכה הגמרא, במתניתין תנא אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו אף על פי כן החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו שנאמר (יהושע טו:יז) וילכד עתניאל בן קנז אחי כלב עכ"ל. ומשמע שהרבה מההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה (אליבא דר' יהודה אמר שמואל) וגם מההלכות שנשתכחו על ידי יהושע ומהספיקות שנולדו לו הם לא בכלל ההלכות שהחזיר עתניאל בפלפולו, כי עובדה היא שאפילו בימי שמואל עדיין שאלו, ושמואל הרבה אחרי עתניאל היה.

ומתברר שדבר גדול היה מתנת החכמה לשלמה, כי מימי יהושע תורת משה היתה חסרה, כי נשתכחו הרבה הלכות. ולכן מתאר המדרש (שה"ש רבה א:ט) מיד (מלכים א:ג:טו) ויקץ שלמה והנה חלום... מיד (מלכים א:ג:טו) ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית אדני ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו עכ"ל. כי ההתרגשות היתה גדולה מאוד שסוף סוף 436 שנה אחרי אבלו של משה נשלמה תורת משה על ידי שלמה. ולכן ממשיך המדרש (שה"ש רבה א:ט) א"ר אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה עכ"ל.

מקור לסעודה בשמחת תורה ולסעודת סיום מסכת

ובאמת שמכאן המקור לזה שאנו עושים סעודה בסיום התורה ביום טוב של שמחת תורה, כדברי הרמ"א באו"ח סימן תרס"ט, וז"ל: וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה. וכן מצוין שם בביאור הגר"א ס"ק ד, ובמשנה ברורה ס"ק ו. ומוסיף הענף יוסף על דברי המדרש וז"ל: ומזה פשט המנהג בכל הישיבות לעשות סעודה בגמר כל מסכתא.

ג' ספרים

בקהלת רבה (א:א) מובא בלשון זה: מיד שרתה עליו רוח הקודש ואמר שלשה ספרים הללו משלי ושיר השירים וקהלת. ובשיר השירים רבה (א:ט) לא כתוב מיד. וא"כ מתי שלמה אמר את שלשה הספרים, מיד בגיל י"ב או אח"כ. ואומר המהרז"ו בקהלת רבה וז"ל: ומ"ש מיד אינו כמשמעו אלא מכח רוח"ק ששרתה עליו מיד זכה שאמר ג' ספרים כל אחד בשעתו עכ"ל.

אבל כתוב (מלכים א ה:יב) וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף. ופרש"י שלשת אלפים משל. שלשת למודי משלות. שלש פעמים כתוב משלי שלמה בספר משלי. ויהי שירו חמשה. שלשה אלה ושיר השירים וקהלת. ואלף. בכל אחד כדי הוא ללמוד עכ"ל. משמע שהם ה' ספרים ולא ג' ספרים.

והחלוקה הפנימית שבספר משלי היא על ידי הג' "משלי שלמה", וכל אחד הוא נחשב לספר בפני עצמו, כי לכל אחד ענין מיוחד, ומתוך פרש"י בהתחלת הספר (משלי א:ז) משמע שה' פסוקים שבתחילת הספר הם משמשים להקדמה לג' "משלי שלמה".

הקדמה ל"משלי" הראשון, מפרק א' עד פרק ט'. דכתיב (א:ב-ג) לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה. לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומשלים. ופרש"י המשלים האלו אמר, להודיע לבריות שיהיו עמלים בתורה שהיא חכמה ומוסר ובינה.

הקדמה ל"משלי" השני, מפרק י' עד פרק כ"ד. דכתיב (א:ד) לתת לפתאים ערמה לנער דעת ומזמה. ופרש"י משלים אלו אמר קהלת לקנות בהם הפתאים ערמה. וגם לנער המנוער מכל למוד, שלא למד עדיין כלום.

והקדמה ל"משלי" השלישי, מפרק כ"ה עד פרק ל"א. דכתיב (א:ה-ו) ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבלות יקנה. להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידתם. ופרש"י המשלים הללו שיתנו לב להבין במקראות שני הדרכים המשל והמליצה דורשי רשומות מקרא מלא וחסר רמז דמיון וחידה.

וגם בהקדמה לפירוש הגר"א למשלי מובא בשם הגאון וז"ל: שהוא חילק הספר משלי לג' חלקים, דהינו מראש הספר עד סימן י', הוא משלי א'. ומי' עד כ"ה הוא משלי ב'. ומכ"ה עד סופו – משלי ג' עכ"ל.

מטרת חמשה שירי שלמה

כתוב בזהר הקדוש (פרשת בא בסולם אות קמא-ב) שז' שמות לשלמה, וכולם נקראו על שם החכמה וז"ל: ותאנא, שמותיו על שם החכמה אתקרון, ובגין כך ג' ספרין עבד, שיר השירים. קהלת. משלי. וכולהו לאשלמא חכמתא. שיר השירים לקבל דחסד. קהלת לקבל דדינא. משלי לקבל דרחמי עכ"ל. ובפירוש הסולם וז"ל: וכולם הם להשלים החכמה. שיר השירים, הוא כנגד חסד, קהלת, הוא כנגד דין, משלי כנגד רחמים, דהיינו כנגד ג' קוין, חסד דין רחמים עכ"ל. ובפירוש הסולם לפרשת ויצא (אות טו) וז"ל: וזה אמרו, שלמה מלכא האי ספרא אוקים ליה על שבע הבליים. כי ג' ספרים עשה שלמה כנגד ג' קוין. שיר השירים, הוא ביאור לקו ימין, חסד. קהלת, הוא ביאור לקו שמאל, גבורה. משלי, הוא ביאור לקו האמצעי, תפארת. כמ"ש בזהר פרשת בא עכ"ל.

ובהתחלת מלכותו שלמה השלים את ההלכות שנשתכחו מימי אבלו של משה, ואחר כך בנה בית המקדש, ומעיד הכתוב (מלכים א פרק ה:ה) וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע כל ימי שלמה.

ובכל זאת כותב רש"י בהתחלת פירושו לשיר השירים וז"ל: ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר חורבן אחר חורבן ולהתאונן

בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים עכ"ל. ומוסיף הר' משה דוד וואלי (מתלמידי הרמח"ל) בתחילת ביאורו לספר ירמיה בחקירה למה נבחר ירמיהו להיות נביא של קנטורין ותוכחות, ולמה עברו עליו כל כך צרות וז"ל: והטעם השלישי הוא, לפי שהיה גלגולו של שלמה המלך שנשא את בת פרעה ביום שנבנה בית המקדש וגרם קטרוג גדול וכעס וחרון אף, ולכן נתגלגל בירמיהו שניבא על חורבנו וראה אותו, והוכרח לקונן עליו כנגד שיר השירים שעשה בעת בנינו עכ"ל. ועוד פרש"י (שיר השירים ב:ז) כי רואה אני שנתנבא שלמה ודבר על יציאת מצרים ועל מתן תורה והמשכן וביאת הארץ וביית הבחירה וגלות בבל וביאת בית שני וחורבנו עכ"ל.

והנה מטרת שיר השירים הוא לתת חיזוק לבני ישראל כשהם בגלות. וכן כתב רש"י (בהקדמה לשיר השירים) וז"ל: ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות, משתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעורים אליו, ומודה על פשעה. אף דודה צר לו בצרתה, ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה, בהם נקשר עמה באהבה עזה. להודיעם כי לא מלבו ענה, ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אשתו והוא אישה, והוא עתיד לשוב אליה עכ"ל. ועליו כותב רש"י שהוא "כולו יראת שמים וקבול עול מלכותו".

וקהלת הוא דברי תוכחה ואזהרה לאלה שעובדים להקב"ה שלא לשמה, וכונתם אך למלאות תאותם בין לאוכל ומשתה ובין לכבוד ועושר. וכן הוא בביאור הגר"א לקהלת וז"ל: ועל זה חיבר שלמה המלך ע"ה כל ספר קהלת כידוע שכל ספרו מדבר מזה עכ"ל. כדי שידעו כולם שבגלל זה יחרב הבית, והעם יצא לגולה, דכתיב (קהלת ג:ב-ח) עת לעקור, ועת להרוג, עת לפרוץ, עת לבכות, עת להשליך אבנים, ועת לאבד, ועת להשליך, עת לקרוע. וכתיב (קהלת יב:ג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.

ומשלי הוא מחולק לשלוש חלקים, ובכולם יש חישוב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה. במשלי א' כתב רש"י (משלי א:ב-ג) שהוא "להודיע לבריות שיהיו עמלים בתורה שהיא חכמה ומוסר ובינה" ושם כתוב השכר לעומל בתורה וגם העונש לעוזבה. ובמשלי ב' כמעט בכל פסוק נמצא שכר מצוה והפסד עבירה, והוא כדי ללמד להמון עם איך להתנהג וממה להתרחק. וכן כתב רש"י שהוא "לקנות בהם הפתאים ערמה, וגם לנער המנוער מכל למוד, שלא למד עדיין כלום". ובמשלי ג' יש כאן עצה לחכמים ולראשי עם, שגם להם יש חשבונות של שכר והפסד.

והנה בספר משלי שלמה בן דוד מלך ישראל. איתא בילקוט שמעוני (משלי רמז תקכ"ט) וז"ל: משלי מ"ם גדולה מלמד שהתענה מ' יום שתנתן לו חכמת התורה כמשה דכתיב (שמות לד כח) ויהי עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. עכ"ל. כתב רש"י ז"ל בתחילת פירושו לספר משלי וז"ל: משלי, כל דבריו דוגמות ומשלים. משל התורה באשה טובה, ומשל הע"ג באשה שאינה הגונה. (היפך אשת חיל). ולכאורה דבריו מיושבים היטב עם דברי הזהר שמפרש סוד ספר משלי על רזא דנוקבא שלימתא אשת חיל, וכדלהלן:

איתא בזהר חדש שיר השירים (דפו"י דף ס' ט"ד) ובסולם מאמר ד' אתון רברבן בריש ספרין (אות יא' – כא') וז"ל בקיצור לשון: האותיות העומדות בהתחלת הספרים והן גדולות הן ארבע. א' של דברי הימים, ב' של בראשית, מ' של משלי, ש' של שיר השירים. סוד שלהם הוא: כי אותה האות הוא הסוד והסתר של כל הספר, ומי שיוודע בהן יודע הסוד של כל הספר.

מ' פתוחה היא רזא דנוקבא שלימתא, סוד הנוקבא השלמה שהיא המלכות דהיינו אשת חיל המתעטרת בעטרותיה. ועל כן כל ספר משלי אינו אלא שבח של אשת חיל זו שהיא המלכות ולישב דעת בני אדם להישמר מאישה רעה שהיא הס"א כמו שאומר לשמורך מאישה רעה, ולהתקרב לאשת חיל זו בעבודה עליונה. ועל כן המ' הגדולה שבתחילת הספר, הולכת על הסוד הזה. עכ"ל הסולם. ועדיין יש להבין:

- א. מהי בחינת שלמה המלך, ומה המשמעות של נוקבא שלימה אחר שנתמעטה הלבנה? (יתבאר בד"ה שלמה המלך ודורו)
- ב. מה היא אשת חיל? (יתבאר בד"ה אשת חיל)
- ג. מה המיוחד בספר משלי? (תחילת הביאור בד"ה ג' ספרים שעשה שלמה)
- ד. מה היא אותה מ' פתוחה שבסוד הנוקבא השלמה? (יתבאר בד"ה מ' גדולה דמשלי)

שלמה המלך ודורו

ברעיא מהימנא שבזהר פרשת אמור (אות ק"פ) איתא בזה"ל: שבועות ולא כתיב כמה אינון וכו' עד לא הוה שלמה לא הוה אתגליין כיון דאתא שלמה עביד מנייהו פרט דכתיב: ויעש שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום

(מלכים א' ח' ס"ה), בגין דאינון שבעת ימים דלתתא לא נהירו בשלימו עד דאתא שלמה, וכדין קיימא סיהרא באשלמותא וכו', עכ"ל. ופירש בסולם וז"ל: כתוב שבועות ולא כתוב כמה שבועות, אלא עד שבא שלמה והשיג את שער הנ' והייתה הלבנה במלואה ועשה מהם פרט, שכתוב שבעת ימים ושבעת ימים. עכ"ל הסולם.

תוספת ביאור למעלת ב' הפעמים ז' ימים (שהם היד' יום שעשה שלמה את החג) איתא בזהר פרשת ויחי ובסולם אות רנ"ז וז"ל: תכלית השלימות של הנוקבא הוא לעלות ולהלביש את שבע מדרגות הללו חג"ת נהי"מ דבינה כלומר, להתדבק בב' השביעיות שבע דבינה ושבע של הנוקבא ליחדן כאחת. עכ"ל הסולם.

המשמעות של יחוד ז' ספירות דבינה עם ז' ספירות דמלכות היא שכל הכלים התחתונים עד הכלים דרצון לקבל דאדם דעוה"ז נמצאים במצב של דביקות והשתוות הצורה לה' יתברך. פירוש הדבר שהכל לשם שמים כפשוטו, והכלים דרצון לקבל כולם מתוקנים בעל מנת להשפיע.

משמע אם כן שזוהי הבחינה בה היה מצוי אותו דור. בחינה של תכלית השלימות כפי שמפורש בזו"ח שיר השירים שהובא לעיל ובלשונו: רזא דנוקבא שלימתא.

וכן איתא בזהר פרשת ויצא ובסולם אות נ"ה וז"ל הזהר: כתיב וה' נתן חכמה לשלמה. וכתיב ותרב חכמת שלמה. דקיימא סיהרא באשלמותא, ובי מקדשא אתבני. וכדין הוה חמי שלמה, עינא בעינא חכמתא וכו'. עכ"ל הזהר. ובסולם: כיון שנשלם כתיב וה' נתן חכמה לשלמה וכו', שהלבנה שהיא הנוקבא עמדה במילואה, ובית המקדש נבנה, ואז ראה שלמה חכמה עין בעין ולא נצרך לחלום. עכ"ל.

הרי נתבארו עד הנה ב' עניינים. דכאשר יש שלימות ההשגה והגילוי לספירת המלכות זהו מצב של רזא דנוקבא שלימתא הנקרא סיהרא בשלמותא (שלימות הלבנה בלא פגימה) ומשום ששלמה המלך זכה לשער הנ' על כן נכתב ספרו בבחינה זו.

ומשום דאיירי על דורו של שלמה מוכרחים נמי לומר שמחכמתו זו דשער הנ' לימד והשפיע לכל בני דורו. דבלאו הכי כיצד יובן השלימותא דסיהרא אם הוא לבדו היה שומר החכמה לעצמו.

וב' סימוכין לדבר:

א. שבסולם שם מפרש כל העניין על דורו של שלמה והם שעשו ב' שבועות את החג.

ב. דשלמה עצמו לא כתב את ספריו, כדאיתא במסכת בבא בתרא דף טו' ע"א, אלא נכדו חזקיה וסיעתו הם שכתבו ספריו, ועל כרחך שלימדס ואמר להם את דברי חכמתו.

ויעוין עוד בזהר פרשת ויחי ובסולם מאמר ותרב חכמת שלמה מאות רפ"א – ר"צ ובביאור הדברים שם. בהמשך הדברים נשתדל לבאר כיצד הוא הסדר של העברת חכמה על ידי קו האמצעי וכו'.

עולם שנה נפש

בסולם (שם בפרשת אמור) במאמר ספירת העומר וחג השבועות אות ז' מוסיף לפרש וז"ל: דדורו של שלמה שונה מכל הדורות. משום שאז הייתה המלכות בכל מילואה בבחינת הקביעות וכו', והיינו ששער הנ' האיר בשלמות ב"פ שבעת ימים וכו'. ועכ"ז אפילו בימי שלמה לא נחשב בשלמות גמור, כיון שעל כל פנים צריכים לעליות המדרגות. וגילוי האמיתי השלם של שער הנ' יהיה בגמר התיקון. עכ"ל הסולם.

היינו, שעכ"ז שהייתה הסיהרא בשלמותא לא היה זה השלימות דגמר התיקון. על זה יש להוסיף: דבזהר פרשת משפטים ובסולם (אות שצ"ט בסוף ד"ה פירוש) איתא וז"ל: ובגין דא משיח אמר עד דייתי עני. דהיינו שהגאולה תלויה, עד שיבא העני משער הנ' שה"ס משה ויגלה כל המוחין המוכרחים להתגלות כי אותו הכאב והחבורה של חסרון שער הנ' הוא המגלה את כל המוחין ומרפא את ישראל מכל חסרונותיהם. עכ"ל הסולם.

ולהבין העניין דמצד אחד הייתה הסיהרא בשלימותא ומצד שני לא היה זה השלימות הגמור, נראה לבאר על פי דברי ספר היצירה (בפרק ו'). דשם איתא שהקב"ה ברא בעולם ג' בחינות שהם עולם שנה נפש. (וסימנך עש"ן). עולם הוא בחינת מקום, שנה היא בחינת הזמן, ונפש היא בחינת האדם. ורק כאשר יש חיבור של שלושת אלה אז הוא שלימות גמורה. ובזמנו של שלמה לא נתקיימו שלושתן וע"כ לא נמשך מצב זה של סיהרא בשלמותא בבחינת גמר התיקון ממש.

אשת חיל

ועתה נבאר עניין אשת חיל מהו. גם זה מבואר שם ברעיא מהימנא פרשת אמור (אות קנ"ט - קס"א), שם מפרש הטעם לספירת העומר ולקרבת העומר שבא מן השעורים בדומה למנחת סוטה. וז"ל: ודא היא עיטא דיהב קב"ה לבנוי וכו'. ובסולם: וזו היא העצה שנתן הקב"ה לבנוי להקריב קרבן זה של מנחת שעורים בשביל אשת חיל כדי

שתערוק ממנה אשת זנונים (שהיא הקליפה שלעומת אשת חיל) וישארו ישראל בלי עירוב אחר אשריהם בעוה"ז ובעוה"ב. ע"כ רעיא מהימנא.

מעט לעיל מזה, שם בפרשת אמור אות קמ"ז (בד"ה פירוש) מפרש הסולם וז"ל: פירוש, השכינה הקדושה שה"ס המלכות הנקראת אשת חיל, היא אינה משקרת במלך הקדוש. כלומר שלא תשטה להתחבר באל אחר הממשיך הארת חכמה (הארת השמאל) ממעלה למטה, אלא דבוקה בזעיר אנפין בעלה המתקן הארת חכמה ממטה למעלה. עכ"ל הסולם.

הרי שאשת חיל סובב על השכינה הקדושה המתוקנת בתיקונים המאפשרים קבלת החכמה בדרך תיקון של ממטה למעלה שהוא עניין קו האמצעי.

ומעתה יובן נמי לשון הזו"ח שיר השירים שהובא לעיל בריש המאמר וז"ל הסולם: ועל כן כל ספר משלי אינו אלא שבח של אשת חיל זו שהיא המלכות, ולישב דעת בני אדם להישמר מאישה רעה שהיא הס"א כמו שאומר לשמורך מאישה רעה, ולהתקרב לאשת חיל זו בעבודה עליונה. עכ"ל.

דהיינו, שזו היא העבודה העליונה דאשת חיל להעלות ולתקן את רצונות הכלים שיאירו באופן של ממטה למעלה, שהוא היפך התכונה של המשכת אורות עליונים ממעלה למטה. ועל זה באו כל האזהרות שבספר משלי שהלומד ושומע לדברי הספר זוכה להתקרב לבחינת אשת חיל. כלומר דהזהר מלמדנו בזה שעיקר הגילוי והמטרה של ספר משלי הוא העבודה הנכונה וגילוי חובת הזהירות מהמשכה שאינה מתוקנת.

ולכאורה קצת קשה להבין שזהו הרזא דנוקבא שלימתא, דלכאורה העיקר חסר מן הספר דאם כן היכן מקום החכמה עצמה?

ג' הספרים שעשה שלמה כנגד ג' קוין

ובכדי להבין עניין זה צריכים לבאר כאן עניין המשכת המוחין על סדר ג' קוין ימין שמאל אמצע (יש"א בראשי תיבות). מאחר שזהו נושא בפני עצמו ומבואר בהרחבה בפתיחה לפירוש הסולם (מאות לג' – לט') נזכיר כאן רק ראשי פרקים הנוגעים לאלו ג' הספרים כדלקמן:

בזהר פרשת בא (דפו"י דף ל"ט ע"א) איתא בזה"ל: ובגין כך ג' ספרים עבד וכלהו לאשלמא חכמתא. שיר השירים לקבל דחסד. קהלת לקבל דדינא. משלי לקבל דרחמי. וכו'. ופירש בסולם אות קמ"ב וז"ל: ולמדנו שמותיו על שם החכמה נקראו ומשום זה

עשה ג' ספרים וכולם הם להשלים החכמה. שיר השירים הוא כנגד חסד. קהלת, כנגד דין. משלי כנגד רחמים. דהיינו כנגד ג' קוין, חסד דין רחמים. עכ"ל.

הרי לפנינו שלושת הספרים הם כנגד אלו הג' קוין. שיה"ש בימין, קהלת בשמאל, ומשלי בבחינת קו אמצעי המכריע ביניהם. וכל גילוי המוחין נעשה בדרך כלל ובאופן מתוקן ע"י ג' קוין וכדאיתא בזהר כמה וכמה פעמים בענין תלת דוכתי וג' נסיעות ועוד.

אלא שעדיין צריכים לבאר היכן הוא גילוי המוחין דג' הקוין בספרי שלמה המלך.

ספר קהלת שבבחינת קו השמאל וספר משלי המשלימו

נביא דברי הזהר והסולם בעניין קהלת בלשונם:

איתא בזהר פרשת ויצא ובסולם אות י"ג וז"ל: וזרח השמש ובא השמש (קהלת א ה') מאי קא חמא שלמה מלכא דשירותא דספרא דחכמתא דיליה מהכא איהו אלא אמר רבי אלעזר וכו'.

ופירש בסולם וז"ל: שואל מה ראה שלמה המלך אשר ההתחלה מספר החכמה שלו הוא מכאן מסוד זריחת השמש אלא אמר רבי אלעזר שלמה המלך העמיד את ספרו על ז' הבלים שהעולם עומד עליהם וכו', כי כמו הגוף שאינו מתקיים בלי הבל, אף העולם כן, שאינו מתקיים זולת על ההבלים שאמר שלמה המלך והם שבע וכו'.

ובהמשך דבריו (בסולם שם) באות טו' (בד"ה בכדי) מוסיף לבאר וז"ל:

בכדי להבין הדברים צריכים לבאר סוד ז' הבלים הקדושים וז' הבלים הרעים משורשם. ותדע ששורשם הוא קו שמאל שבישור"ת בעוד שהוא במחלוקת עם קו ימין שבו שאז נסתמים האורות שבו ונעשים הבל. כלומר שנעשו הבל ורעות רוח וכו'. ותיקונם של ז' הבלים אלו נעשו על ידי עליית הקול (שהוא זעיר אנפין) שהוא קו אמצעי, שמקיים את שניהם. שהשמאל יאיר ממטה למעלה והימין ממעלה למטה.

שעל ידי זה חוזרים ז' הבלים ונעשים לז' אורות ונשמות להנוקבא, והעולם מתקיים, שמקבלת המוחין הגדולים הנקראים קיום.

כי ג' ספרים עשה שלמה כנגד ג' קוין. שיר השירים הוא ביאור לקו ימין – חסד. קהלת, הוא ביאור לקו שמאל – גבורה. משלי, הוא ביאור לקו האמצעי – תפארת. כמ"ש בזהר (פרשת בא דף ל"ט ע"א). וכל האורות דקו השמאל הן בז' הבלים בסוד הכתוב את הכול ראיתי בימי הבלים, ונמצא שכל ספר קהלת אינו אלא מבאר את ז' הבלים הללו הטובים עם הרעים להיותו ביאור לקו השמאל. עכ"ל הסולם.

העולה מהדברים כי כל ספרי שלמה מבארים בתוכם את הבחינות של אלו ג' הקוין. שיר השירים מבאר את האורות שבקו ימין, קהלת מבאר בתוכו את הבחינות שבקו השמאל וכנ"ל, ותיקונו השלם של קו שמאל זה הוא בספר משלי שבבחינת קו האמצעי. דכל עוד שלא נעשה תיקון זה אין המוחין דקו השמאל נשלמים. וכמו שכתוב: ויעקב איש תם, שאחיד בימינא ושמאלא כדמפרש בזהר. וכן ויבא יעקב שלם וכו'. שביעקב שייך עניין השלימות.

ובזה מיושב מה ששאלנו קודם (על דברי הזו"ח שיה"ש) דהעיקר חסר מן הספר. דאם כל ספר משלי בא להזהירנו מהמשכה שאינה מתוקנת היכן הוא הרוא דנוקבא שלימתא?

ומעתה הדברים מיושבים היטב. כיון שכל המוחין דקו שמאל (וכל ז' ההבלים) מאירים בשלימות על ידי תיקון קו האמצעי שבספר משלי אם כן יש בו שלימות נפלאה של חכמה מתוקנת היכולה להאיר בלי חשש של המשכה שאינה מתוקנת. ואולי לשון השם משלי מורה על שלימות זו. מלשון שלים.

בחינת חב"ד

לאחר שנתבאר כי ספר משלי הוא בבחינת קו האמצעי, נבאר את קו אמצעי הנקרא דעת, הנזכר בזהר פרשת אחרי מות (דפוי" ח"ג דף ס"ד ע"א) וז"ל: תא חזי ג' ספריין דחכמתא אפיק שלמה לעלמא, וכולהו בחכמתא עילאה. שיר השירים חכמה. קהלת תבונה ומשלי דעת. ופירש בסולם אות קמ"א וז"ל: תא חזי, בוא וראה ג' ספרי חכמה הוציא שלמה לעולם וכולם בחכמה עליונה. שיר השירים חכמה, קהלת תבונה, משלי דעת, כנגד ג' אלו חב"ד עשה ג' ספרים. עכ"ל.

כלומר, שעד עתה הוזכרו הספרים בבחינת ימין שמאל אמצע וכן חסד דין רחמים בלא לציין את מדרגתם וכאן מזכיר הזהר מדריגות חב"ד, שהם בחינת ימין שמאל אמצע דג"ר. שהרי יש"א דו"ק נקראים חג"ת ונה"י, ולא חב"ד. (והא דנמצא כמה פעמים שנזכר בחינת חב"ד בקטנות וכו"ק, יש לחלק דהתם איירי בבחינת כלים בלבד וע"פ הערך הפכי כמבואר בפתיחה לפירוש הסולם אות נ"ג יעו"ש). עכ"פ, היוצא מדברי הזהר אלו שמעלת ג' ספרי שלמה היא בבחי' ג"ר, והקו האמצעי הוא בבחינת דעת.

בעניין ספירת הדעת ראוי לציין כמה מראי מקום:

א. אדרא זוטא אות צ"ב, שם מבאר הסולם את ג' בחינות הדעת שהן: דעת הנעלם, דעת הגלוי, ודעת המתפשט. ודורש את הפסוק ויקם עדות ביעקב: כי ז"א הנקרא יעקב ה"ס הדעת הכולל חכמה ובינה וכו' ע"כ.

ב. זהר בראשית א' (דפו"י דף כ"א ע"ב) ובסולם מאמר משה ויעקב (שם, אות קמ"ח) מחבר הזהר מדרגת יעקב ומשה עם בחינת יוסף שכולם בבחי' קו האמצעי.

ג. זהר בראשית א' (דפו"י ח"א דף כ"ו ע"ב) ובסולם מאמר משה וב' משיחין (אות רל"ד) שם מבואר הקשר שבין גילוי נשמת משה לגילוי שער הנ' ותיקון החטא דעץ הדעת.

ואולי אפשר להוסיף דהלשון הנזכר בפסוק על גמר התיקון הוא: ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (ישעיה פרק י"א פסוק ט'). כלומר ששלימות הדעת ותיקונה הוא התיקון לחטא עץ הדעת.

ד. שער הכוונות עניין הפסח דרוש א' שם מבאר שבחינת משה הוא בחינת הדעת וכו'.

ואולי משלי הוא ר"ת משה שלמה יעקב יוסף, שכולם בבחינה זו של קו אמצעי ובבחינת דעת.

פעולת קו האמצעי וספר משלי.

בספרא דצניעותא בפרקא קדמאה אות ג' (נמצא בזהר לאחר פרשת תרומה) איתא בזה"ל: תאנא. ספרא דצניעותא ספרא דשקיל במתקלא. דעד דלא הוה מתקלא, לא הוו משגיחין אפין באפין וכו'. עכ"ל.

ופירש בסולם: וסוד המשקל במאזנים (המכריע בין כף זכות לכף חובה) נעשה ע"י מסך דחירק שבקו אמצעי ועי"ז נעשו משקל שניהם שוה זה לזה ואז נתיחדו ונכללו זה בזה.

ביאור פעולת קו האמצעי נמצא ביתר אריכות בהקדמה לפירוש הסולם אות לז' (כרך א') שם מבאר ב' הכוחות שבהם פועל קו האמצעי כדי להכניע את גבהה של החכמה דקו שמאל.

ואולי אפשר לפרש את פעולת קו האמצעי בהכנעת קו השמאל באופן של יראת שמים והכי איתא בהקדמת ספר הזוהר (דפו"י ח"א דף י"א ע"א) ובסולם מאמר אורייתא וצלותא אות קפ"ד על הפסוק: ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך (תהלים ה' ח').

וז"ל הסולם: ואני ברוב חסדך אבא ביתך, זה אברהם שהוא חסד, שתיקן השכינה הקדושה בבחינת בית. אשתחוה אל היכל קדשך, זה יצחק שמצדו נקראת המלכות היכל. ביראתך, זה יעקב שיעקב הוסיף תיקון ותיקן אותה בבחינת יראה שהוא ענין

תרעא לדרתא. דהיינו בחינת פתח הן לבחינת בית שבה, והן לבחינת היכל הקודש שבה, בסוד הכתוב מה נורא המקום הזה, וזה שער השמים. עכ"ל.

הרי שהיראה היא השער להיכנס בדרך מתוקנת. וכמ"ש ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קי"א י'). וזהו שאנו מוצאים בספר משלי מיד בתחילתו כמה וכמה אזהרות מוסר, ואומר יראת ה' ראשית דעת. ואומר שמע בני מוסר אביך וכו', ובהמשך הספר שוקל במאזניים זה לעומת זה את הדרך הישרה ואת שאינה ישרה. וכן, בפסוק שלפני אחרון נאמר אשה יראת ה' היא תתהלל.

הרי שיראת שמים היא בחינת קו אמצעי וכמו שתיקן יעקב אבינו כנ"ל בדברי הזהר וכן מצינו מידה זו של יראת שמים אצל יוסף שאמר לאחיו את האלקים אני ירא (בראשית מב' יח'). וזה שתיקן שלמה בספר משלי שעל ידי היראת שמים יוכלו ליכנס בכל שערי החכמה העליונה.

מ' גדולה דמשלי

אולי אפשר לפרש סוד העניין על פי דברי הקדמת ספר הזהר (דפו"י ח"א דף ג' ע"א) ובסולם מאמר אותיות דרב המנונא סבא וז"ל: בתחילה יש לדעת כי בדרך כלל מתחלקות האותיות לג' מדרגות שהן: בינה ז"א ומלכות. כי למעלה מבינה אין כלים שהם האותיות. וכ"ב האותיות שבבינה נקראים אתוון רברבין, וכ"ב האותיות שבז"א הן אתוון סתם, וכ"ב האותיות שבמלכות הן אתוון זעירין. (פירוש הסולם שם בסוף אות כ"ג ד"ה גס.)

הרי שהאות הגדולה שבתחילת משלי מורה על המדרגה הגבוהה של ספר זה, שהיא בינה. ובזה יובן נמי האות הגדולה שבתחילת שיר השירים. ואולי אפשר ליישב הא דבספר קהלת אין בתחילתו אות גדולה, כיון דתיקונו של ספר קהלת הוא בספר משלי כנ"ל, ועיקר מעלת קו השמאל הוא כאשר הוא נתקן בקו האמצעי.

ביאור האות מ' גופא דספר משלי נראה לבאר על פי דברי הזהר (שם) בתחילת המאמר, שבעת שרצה הקב"ה לברוא את העולם באו כל האותיות לפניו וכל אחת מהן בקשה מרבון העולמים שבה יברא העולם וכו'. ובהמשך המאמר (שם) באות ל' אומר הזהר וז"ל: עאלת אות מ אמרה קמיה רבון עלמא ניחא קמך למברי בי עלמא דבי אתקריאת מלך. אמר לה: הכי הוא ודאי אבל לא אברי בך עלמא, בגין דעלמא אצטריך למלך וכו'.

ופירש בסולם וז"ל: נכנסה אות מ' אמרה לפניו רבון העולם טוב לפניך לברוא בי את העולם כי בי נקראת מלך אמר לה: כך הוא ודאי, אבל לא אברא בכך את העולם משום שהעולם צריך למלך וכו'.

ובסולם שם (כד"ה פירוש) מוסיף לפרש וז"ל: מ' היא חסד דז"א המקבל מהבחינה שכנגדו מחסד דבינה שה"ס יומם יצוה ה' חסדו (תהלים מ"ב), דהיינו יומא דאזיל עם כולהו יומין. ובעת השגת המוחין אל הז"א נעשו חג"ת שלו לבחינת חב"ד, ונמצא החסד דז"א עולה ונעשה לחכמה ואז נגלה אור פני מלך חיים מן הז"א.

וזו שטענה המ' דכיון שיתגלה אור פני מלך בעולם ודאי לא תהיה עוד אחיזה לחיצונים וגמר התיקון יהיה מובטח בעולם. ואמר לה הקב"ה שלא בה יברא העולם משום שאי אפשר לגלות אור זה בעולם משום שהעולם צריך שיתלבש האור הגדול הזה רק בג' האותיות מל"ך וז"ש לא יאות לעלמא למיקם בלא מלך וכו' עיי"ש. עכ"ל הסולם.

ואולי לפי זה אפשר לומר שזו כוונת הפסוק הראשון בספר משלי: משלי שלמה בן דוד מלך ישראל. שהגילוי של המ' פתוחה רברבא אפשרי רק על ידי הצירוף של היותו מל"ך ישראל, שעיי"ז מתגלה אור פני מלך חיים בעולם בלא אחיזה לחיצונים ובבחינת גמר התיקון. ע"כ.

רשימת מראה מקומות:

א. שספרי שלמה כנגד ג' קוין. בזהר פרשת בא ובסולם אות קמ"ב איתא וז"ל: ולמדנו שמותיו על שם החכמה נקראו ומשום זה עשה ג' ספרים וכולם הם להשלים החכמה. שיר השירים הוא כנגד חסד, קהלת, כנגד דין. משלי כנגד רחמים. דהיינו כנגד ג' קוין, חסד דין רחמים. עכ"ל.

ב. מבאר משמעות ג' הקוין שבספרי שלמה. בסולם פרשת ויצא אות טו' באמצע ביאור הדברים (כד"ה וזה אמרו) כתוב בזה"ל: כי ג' ספרים עשה שלמה כנגד ג' קוין. שיר השירים הוא ביאור לקו ימין, חסד. קהלת, הוא ביאור לקו שמאל, גבורה. משלי, הוא ביאור לקו האמצעי, ת"ת. וכו' יעוי"ש, עכ"ל.

ג. מדרגת ג' הקוין שבספרי שלמה. בזהר פרשת אחרי מות ובסולם אות קמ"א איתא וז"ל: תא חזי, בוא וראה ג' ספרי חכמה הוציא שלמה לעולם וכולם בחכמה עליונה. שיר השירים חכמה, קהלת תבונה, משלי דעת, כנגד ג' אלו חב"ד עשה ג' ספרים. עכ"ל.

ד. הארת ג' הקוין לבחינת מלכות. בהקדמת ספר הזהר מאמר בלילא דכלה איתא וז"ל: כל אינון חבריא דבני היכלא דכלה אצטריכו בהוא ליליא וכו' למלעי

באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים וכו'. ופירש בסולם אות קכ"ה (ד"ה והנה נתבאר) וז"ל: מתורה לנביאים וכו': כי חג"ת הוא סוד תורה, נצח והוד הוא סוד נביאים, והמלכות עצמה ה"ס כתובים וכו'. עכ"ל.

ה. מ' פתוחה ום' סתומה. זהר פרשת שלח אות ה' מאמר שמא דשלטא מפלגות ליליא. ובזהרפרשת וילך אות מ' מאמר עניית אמן. ובזהר בראשית א' אות תי"ד מאמר נעשה אדם.

ביאור נוסף בתיקון קוין.

קו ימין הוא בדרך כלל ההשפעה שמקבל התחתון מצד העליון ובדרך פרט הוא החסד שהקב"ה עושה עם בריותיו. עצם ההכרה בחסד זה מעורר את האהבה של האדם להבורא ית' בדומה לאהבה שיש לילד אל הוריו מאחר שמכיר באהבתם אותו (ויעוין עוד ברעיון זה בספר חובת הלבבות שער האהבה).

ובדרך זו מפרש בספה"ק ישמח ישראל את הפסוק: ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך. שלכאורה הוא ציווי שאינו פשוט, אלא שהפסוק מלמדנו בזה דרך פשוטה לאהבת ה'. והיא: שכידוע המילה את באה לרבות וכן הוא כאן שכאשר יעלה האדם במחשבתו עד כמה ה' ית' אוהב אותו מיד יתעורר גם הוא באהבה אליו. ומוסיף עוד שלכן תקנו נוסח הברכה שקודם ק"ש באהבה רבה אהבתנו וכו' שע"ז שניזכר באהבתו אותנו נוכל ביתר קלות לאהבה אותו. ומצד שבאהבת הקב"ה אלינו הכין עבורנו כל טוב ללא שום מחסור, לא מבעי בגשמיות שחייב אדם לומר בשבילי נברא העולם וכאורח טוב אלא אפילו ברוחניות שנתן לנו את תורתו וחלק לנו מחכמתו. אם כן השפע המוכן לנו מצד העליון הוא רב ועצום עד בלי די, ועל כן האורות הנמצאים בקו ימין הם גבוהים ועצומים, ושרשם בסדר המדרגות הוא בחכמה העליונה. הארה זו מצד העליון נקראת גם כן בשם אתערותא דלעילא, והם המוחין המאירים בחג הפסח שהקב"ה ברחמיו גאלנו והוציאנו ממצרים. על כן בסדר הקוין חג הפסח הוא בבחינת ימין. והזוכה להרגיש ולהבין הארה זו ומוחין אלו דקו ימין ששורשם הוא ברחמים גמורים של העליון זוכה מיד גם לאהבת ה'. ודבר פשוט הוא ששורש המילה רחמים ואהבה קשורים זה בזה. כיון שההוא רחימוי בארמית מתרגמים אוהבו. ואולי זו היא הבחינה של האהבה שבשיר השירים.

אמנם בוודאי שהתפשטות כל אלו הרחמים למטה תלוי במעשי התחתונים שאם אינם מטיבים מעשיהם אינם ראויים לכל זה ועל זה אומר הפסוק (שם בשיה"ש) מצאוני השומרים הסובבים בעיר היכוני פצעוני וכו'.

קו השמאל שונה בתכלית מקו הימין. כיון שעניינו הוא המשכה. דהיינו, שהתחתון מבקש להשיג כל מיני שפע. וההגדרה של שפע היא בכל התחומים הן בגשמיות והן ברוחניות. כתינוק שכשהיה קטן הוריו הם שדאגו להאכילו ולהשקותו כדי הצורך, וזהו בבחינת ימין. וכאשר גדל, הוא מעצמו מבקש אוכל וכדו' וזהו בבחינת שמאל. וכן הוא בענייני פרנסה. שהאדם יוצא לפעלו על מנת להרוויח את לחמו או עוסק במסחר ועושה חיל, שזה הוא מצד המשכתו והשתדלותו להרוויח.

וכן הוא ברוחניות. שהאדם גולה למקום תורה על מנת לקנות תורה, ובחשקה נפשו בתורה קא עסקינן שמשדל לקנות ולהשיג חלק בדיעת התורה ואינו מסתפק בעשיית חסד אלא עוסק בחכמה בבחינת ולא עם הארץ חסיד. וכאשר כל עמל התורה נעשה בדרך נכונה זהו בחינת שמאל מתוקן ומאוזן, שבלעדיו לא היה קיום לעולם. זאת ועוד, כל השגה תלויה בהמשכה ששורשה נעוץ ברצון לקבל של הנברא. כדוגמת המבקש עשירות ומייגע עצמו לשם כך. והמבקש חכמה ומתייגע להשיגה, וכן המבקש ליהנות ממאכליו ומתייגע על זה. וצריך לדעת שקו שמאל הוא מחוייב בכל מדרגה. וכל קו באופן פרטי כלול בשלימותו משלושת הקוין וכפי שנמצא בכוונת התקיעות, דהתשר"ת שהוא בימין ובבחינת אברהם כולל כל ג' הקוין. וזהו כאשר קו השמאל מתוקן ומאוזן על ידי קו האמצעי.

אמנם יש קו שמאל שאינו מתוקן כרדיפת הממון והתענוגים, והתאוה והחימוד לדברים שאינם שלו, ותאוות המאכלים ורדיפת הכבוד ואפילו רדיפת חכמה על מנת להתגדל או לקנטר או לעשותה קרדום לחפור בה. כל אלו הם המשכות שאינם מתוקנות. וכאן נוכל לבחון את עצמנו עד כמה אנו מושכים שפע, ובלשון המאמר, עד כמה יש לנו קו שמאל שאינו מתוקן.

סוף השמאל שאינו מתוקן הוא משבר ומפח נפש ואפי' עד כדי מיתה וכדמפרש בזהר את דברי עשו ליעקב הלעיטני נא כי עייף אנכי, והנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה. והסיבה לכך היא כיון שאחת מתכונות קו השמאל שאינו מתוקן היא, חוסר מידה וגבול, וכמי שאינו יודע שבעה. וככל שמושך יותר כן חסר יותר. כמאמר חז"ל יש לו מנה רוצה מאתיים. ועל כולנה נופל הוא בשינוי צורה מהבורא

ומתרחק ממנו (מתכונותיו) עד שלבסוף נפרד ח"ו לגמרי ממקור החיים וז"ש שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

יחזקאל

שינוי צורה הכלל של שינוי צורה מבואר בהרחבה בפתיחה לחכמת הקבלה באות יג'. החידוש הוא שכלל זה של שינוי צורה הגורם לפירוד קיים בכל תחום. דהיינו שכלל שרודף יותר אחר משהו כן הוא מתרחק ממנו בגלל השינוי צורה בינו ובין המקור של אותו הדבר שהוא רודף אחריו. למשל: הרודף אחר הכבוד כלומר הרוצה שיכבדוהו הרי יש שינוי צורה בין נותני הכבוד אליו, ועל כן הכבוד בורח ומתרחק ממנו. השטוף בתאוות האכילה סופו שהאוכל יזיקו במקום שיחזקו. ועל כגון דא אמר שלמה: דבש מצאת אכול דייך (משלי כה' טז). על כן ככל שמושך חכמה ושפע בבחינת קו השמאל הרי הוא הולך ומתרחק ממקור השפע. ובלשון הזהר נקראים ההארות וההשגות דקו השמאל בלשון מים קפואים. דהיינו, שעדיין אי אפשר ליהנות מהם ורק כאשר יתאזנו על ידי קו האמצעי יוכלו להאיר.

משום כך כל העברת האורות ממדרגה למדרגה ממעלה למטה עוברים אך ורק על ידי קו האמצעי (דת") דהיינו שמתקן את ההמשכה דקו השמאל שאז אינה גורמת לנברא להתרחק מהבורא אלא ההיפך, דווקא על ידי כל אלו ההשגות שהשיג מודה לה' ומשתמש במה שהשיג כדי לעשות את רצון בוראו. ועל כן נקראים אלו המוחין דקו שמאל טרם תיקונם בשם הבלים, מלשון הבל דעדיין לא באו לכלל דיבור.

קו האמצעי עיקר כוחו הוא בהכנעת כח ההמשכה באופן שאינו מתוקן, ועשיית גבול ומידה לכל מידה. ולמעשה הוא פועל ב' פעולות. א, להכניע כח ההמשכה על ידי שמראה לו את סוף הדרך. ב, מחזירו לדביקות עם הבורא בזה שמבטל את שינוי הצורה שהיה בעת שמשך בבחינת קו השמאל.

ולמעשה בזה שמחזירו למצב של דביקות עם הבורא הוא מחברו שוב לקו ימין ששם נמצא מקור השפע.

יוצא לפי"ז שקו האמצעי מאחד בתוכו את כל ג' הקוין באופן המתוקן, ועל כן כל העברת מוחין בסדר תיקון של ג' קוין עובר דרכו וזהו שנתפרש כמה פעמים על יוסף הצדיק שנקרא המשביר. משום שהוא בבחינת קו האמצעי האחרון ודרכו יורד השפע לבחינת המלכות. וכדאיתא בכתבי האר"י ז"ל שהספירות דעת ת"ת יסוד (דת") המה המעבירים את השפע למטה.

ויעוין עוד במאמר אורייתא וצלותא בהקדמת ספר הזהר, ובסולם אות קפ"ד (בביאור הדברים) שמבאר באופן נפלא את ג' הקוין דאברהם יצחק ויעקב.

סיכום המאמר

סיכום המאמר והיוצא מהדברים: "משלי" מתייחד בכך שנכתב בבחינת קו האמצעי בו מלמדנו שלמה המלך הדרך הישרה שידבק בה האדם. הספר שוקל במאזניים כל הבחינות האפשריות ומכריע כלשון חוק בינתיים.

אין מידה בה לא הראנו שלמה המלך בחכמתו את סופה אם לטוב ואם למוטב. זו היא מידת קו האמצעי שעל ידי נקודת המסך דחיריק והדינים שבו הבאים מלמטה יכול להכריע ולהכניע את גבהות ההמשכה דקו השמאל. וכפי שנתבאר בגוף המאמר, רק תיקון קו האמצעי יכול לתקן ולהפשיר את אור המשכת החכמה שבקו השמאל שיאיר באופן מתוקן. פעולה זו היא מידת יראת ה' שעליה זכה יוסף הצדיק, באומרו את האלקים אני ירא, להיכלל בין שבעת הרועים. וז"ש אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'. וכעין שכתוב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו' (דברים י"ב) דהיינו שמידת היראה ודרך קו האמצעי הכלול בה הם מחויבי המציאות. ועל ידי היראה זוכים לחכמה כלשון הפסוק: תחלת חכמה יראת ה' (משלי ט' י). והדבר מוכרח משום שללא יראת ה' אין אפשרות לאדם לכופף עצמו כנגד תאוותיו ורצונותיו דהיינו ככל המבואר בהרחבה בספר משלי.

ראוי לציין את דברי הרמב"ם בהלכות דעות (פרק א' הלכה ד') התואמים לדברים הנ"ל וז"ל בקיצור לשון: הדרך הישרה היא מידה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לאדם. וצוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכיון אותם בדרך האמצעית וכו'. ודרך זו היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו דעות בינוניות ממוצעות נקרא חכם. ומוסיף עוד (שם בהלכה ה'): ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו. עכ"ל הרמב"ם.

ואולי אפשר להוסיף, דמשום שמדריגת קו האמצעי שבספירות הוא הקרוב ביותר למקובלים מסתיים הספר בפרק אשת חיל הרומז לשכינה הקדושה. ללמדנו, שרק על ידי תיקון קו האמצעי מושפעים האורות לבחינת המלכות ויכולים להתקיים שם.

"והנה עד דורנו זה לא היו מובנים דברי הזהר אלא ליחידי סגולה, וזכינו בדורנו לפירוש "הסולם" על ספר הזהר הקדוש שחיבר זקני האדמו"ר המקובל האלוקי מוהרי"ל אשלג זצ"ל בעמקות נפלאה ובקדושתו הגדולה פתח והראה לנו את הדרך העולה בית אל, ופתח שערי החכמה למבקשי פנימיות התורה, ונתן הסבר מתקבל על הדעת בדרך סיבה ומסובב למען הבין הענינים על בוריין בספריו: "פנים מאירות" ו"פנים מסבירות", "בית שער לכוונות", ו"תלמוד עשר הספירות" על כתבי האר"י ז"ל וביותר בפירושו "הסולם" לספר הזהר.